

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů

Michaela Růžičková

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Růžičková**
Osobní číslo: **H14275**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

K psaní bakalářské práce jsem si zvolila téma Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů. Hlavním cílem práce bude zjistit pojetí rodičovství a výchovy současných rodičů - zda převažuje výchovný styl liberální, demokratický nebo autoritářský. Práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část se bude zabývat výchovou, rodinou a rodičovstvím. Budou v ní uvedeny různé styly výchovy, její činitelé a historie a dále pak pojetí rodiny. Pro napsání bakalářské práce jsem zvolila kvantitativní výzkum, který bude prováděn formou dotazování. Výzkumný vzorek budou představovat rodiny s alespoň 1 dítětem, kterému bude v době výzkumu minimálně 1 rok.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- FIALOVÁ, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 163 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-87-7.
- KATRŇÁK, Tomáš Na prahu dospělosti. DOKOŘÁN, 2011. ISBN 9788073633.
- MALACH, Josef. Teorie metodiky výchovy. Ostrava: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 80-7042-374-9.
- ALDORTOVÁ, Naomi. Vychováváme děti a rosteme s nimi: Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti. Praha: PRÁH, 2010. ISBN 978-80-7252-287-3.
- JEDLIČKA, Richard. Teorie výchovy - tradice, současnost, perspektivy. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2412-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0870-1.
- KOPŘIVA, Pavel. Respektovat a být respektován. 3. Praha: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Hájková**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat mé vedoucí bakalářské práce,
Mgr. Lucii Hájkové, za veškerý čas a za velmi cenné rady, které mi poskytla při tvorbě bakalářské práce. Děkuji i mé rodině za podporu při psaní práce. V neposlední řadě patří dík všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace k výzkumu

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá rodičovstvím a výchovou z pohledu současných rodičů, především tím, jaký výchovný styl převažuje v dnešní době. Práce je členěna na dvě části – teoretickou a praktickou. Část teoretická je zaměřena na rodinu, její funkce, typy a současné pojetí, na rodičovství v kompletních i neúplných rodinách a na výchovu, konkrétně na historii výchovy, výchovné činitele, výchovné styly a v neposlední řadě odměny a tresty. Pro napsání praktické části bakalářské práce byl zvolen kvantitativní výzkum, který byl prováděn formou dotazování pomocí dotazníků vlastní konstrukce. Výzkumný vzorek představovaly rodiny s alespoň 1 dítětem, kterému byl v době výzkumu minimálně 1 rok. Veškerá zvolená metodologie je popsána v praktické části bakalářské práce. Hlavním cílem práce bylo zjistit pojetí rodičovství a výchovy současných rodičů - zda převažuje výchovný styl liberální, demokratický nebo autoritářský.

KLÍČOVÁ SLOVA

rodičovství, výchova, rodina, formy výchovy, mladí lidé

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the topic parenting and education from the perspective of today's parents, especially what parenting style prevails nowadays. The work is divided into two parts – theoretical and practical one. Theoretical part is focused on the family, its function, types and current concepts, on parenting in complete and incomplete families and education, specifically on the history of education, educational factors, educational styles and rewards and punishments. For practical part of the bachelor's thesis was chosen quantitative research and it was conducted by using own designed questionnaires. The research sample are families with at least one child who is at least one year old during the research. All of the methodology, which is used in the work, is described in the practical part of the work. Main goal of the work was to find out which the concept of parenting and education of current parents - whether the prevailing parenting style liberal, democratic or authoritarian.

KEY WORDS

Parenting, education, family, forms of education, young people

OBSAH

	ÚVOD	9
1	Rodina	10
1.1	Charakteristika rodiny	10
1.2	Funkce rodiny.....	11
1.3	Současné pojetí rodiny	13
1.4	Formy a typy rodiny	15
2	Rodičovství a mateřství.....	17
2.1	Pozitiva a negativa rodičovství	17
2.2	Rodičovství v kompletní rodině	18
2.3	Rodičovství v neúplné rodině.....	18
2.4	Nevlastní rodiny a rodičovství v nich	19
2.5	Rodičovství z pohledu mladých lidí.....	19
3	Výchova	20
3.1	Historie výchovy	21
3.2	Činitelé výchovy	22
3.3	Výchovné styly.....	23
3.4	Odměny, tresty a povzbuzování	24
3.4.1	Odměny	25
3.4.2	Tresty.....	25
3.5	Povzbuzování	27
4	Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů.....	28
4.1	Hlavní cíl výzkumu	28
4.2	Výzkumný vzorek	28
4.3	Výzkumná metoda	29
4.4	Předvýzkum.....	29

4.5	Stanovení výzkumných otázek a hypotéz	30
4.6	Vyhodnocení a interpretace výsledků	31
4.7	Ověření správnosti hypotéz.....	40
4.8	Závěr výzkumného šetření	47
	Závěr	49
	Seznam použité literatury.....	51
	Další zdroje	52
	Sekundární zdroje.....	52
	Seznam grafů a tabulek	53
	Přílohy	54
	Příloha č. 1 Dotazník.....	54

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá rodičovstvím a výchovou z pohledu současných rodičů, především tím, zda v dnešní době převažuje výchovný styl autoritářský, demokratický nebo liberální. Toto téma jsem si vybrala zejména proto, že rodina je jednou z nejdůležitějších institucí v životě každého člověka a téměř každý člověk během života založí svou vlastní rodinu. Téma mě zajímá také z toho důvodu, že se v poslední době přístup k výchově změnil a osobně mi připadá dosti benevolentní, proto bylo hlavním cílem výzkumu zjistit převažující výchovný styl. Dalšími cíli, na které se práce zaměřuje, je zjištění, zda autoritářskou roli ve výchově zastávají spíše ženy, či muži, zda jsou v dnešní době ve výchově používány spíše odměny duševní nebo materiální, a jak s tím souvisí vzdělání rodičů a jestli mají mladší rodiče s dětmi spíše přátelský než autoritářský vztah.

Práce je rozdělena na dvě části. První částí práce je část teoretická, ta se zabývá obecnou charakteristikou rodiny, současným pojetím, formami a typy rodiny, jejími funkcemi a rodičovstvím. Vzhledem k tématu bakalářské práce je v teoretické části stěžejní kapitola, která je věnovaná výchově, kde se dočteme o historii výchovy, jejích činitelích a výchovných stylech. Je definováno, co je to výchovný styl a jsou rozděleny a popsány 3 nejznámější styly – liberální, demokratický a autoritářský. V neposlední řadě jsou v teoretické části obsaženy způsoby odměn, trestů a povzbuzování.

Praktická část přináší odpovědi na pět výzkumných otázek, které byly položeny. Ke každé otázce je vytvořena hypotéza, která je v praktické části ověřována. Jako další je v této části popsána zvolená metodologie a výzkumný vzorek. Nejdůležitější částí je vyhodnocení dat, která byla získána během kvantitativního výzkumu, a následné ověření pěti hypotéz, které jsou buď přijaty, nebo zamítnuty. V praktické části je popsán i předvýzkum, který jsem provedla před samotným výzkumným šetřením, abych se ujistila, že respondenti plně chápou otázky v dotazníku, a že odpovědi jsou jednoznačné a ne matoucí.

V závěru jsou shrnuty poznatky o problematice rodičovství a výchovy z pohledu současných rodičů a výsledky provedeného výzkumu.

1 Rodina

Když se řekne rodina, každý si představí něco jiného. Pro většinu z nás je rodina známkou štěstí, klidu a určité jistoty v životě. Ne každý má ale to štěstí, že pozná harmonickou rodinu, na kterou se může spolehnout. Rodina nemusí být vždy úplná, ale to neznamená, že nedokáže plnit své funkce. Každého člověka jeho rodina nějakým způsobem ovlivní, ať už pozitivně nebo negativně.

1.1 Charakteristika rodiny

Pro rodinu neexistuje jednotná definice, protože její popsání je velmi složité a je možné najít mnoho vymezení. Nejznámějším a asi nejpřesnějším popsáním je definice podle Kramera z roku 1980: *„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“*¹

Podle Velkého sociologického slovníku je rodina definována jako *„původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje.“*²

Důležitá, ale méně známá je také teorie Émile Durkheima, který se zabýval sociologií rodiny a vydal studii s názvem *Manželská rodina*. Ve studii Durkheim srovnává manželskou rodinu, což je podle něho současný typ rodiny, a rodinu patriarchální, což je rodina tradiční. *„Ta se skládá z rodičů, z ženatých synů a z jejich žen a dětí.“*³ Oproti tomu dnešní manželská rodina vzniká podle Durkheima jako důsledek vydělení se nukleární rodiny z příbuzenské rodiny.⁴

¹ KRAMER (1980) in SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 24.

² PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996, s. 940.

³ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999, s. 27.

⁴ Tamtéž, s. 28.

1.2 Funkce rodiny

Rodina má bezpočet důležitých funkcí. Mezi ty nejznámější a hlavní patří funkce biologická, sociální, ekonomická nebo taky emocionální. Ilona Gillernová rozlišuje čtyři základní funkce rodiny. První z nich je funkce biologická neboli reprodukční. Další funkce je funkce materiální neboli ekonomická, výchovná neboli socializační a poslední je funkce emocionální.

Velmi podstatnou je funkce výchovná, protože díky ní si dítě tvoří postoje k okolí a sobě samému. „*Rodina již od prvních měsíců života předává dítěti sociální hodnoty, normy a pravidla, způsoby komunikace, způsoby uvažování a řešení situací.*“⁵

Nezastupitelná je rodina i ve funkci emocionální, kdy dítěti poskytuje zázemí, podporu, pomoc nebo třeba klid. Důležitá je i společná historie a sdílení zážitků.⁶

Na rozdíl od Gillernové Zdeněk Helus uvádí deset základních funkcí.⁷ Některé z těchto funkcí se vážou pouze na určitý věk, kvalitou realizace však ovlivňují další vývoj jedince.

1. Uspokojování základních potřeb dítěte

Tato funkce je nejdůležitější v raných stádiích dětského života. Dochází k uspokojování biopsychických potřeb. Z biologického hlediska je zajišťováno jídlo, pití, pohodlí, pohyb a další důležité nezbytnosti. Z pohledu psychologického jde o zajištění pocitu bezpečí, pravidelného životního rytmu, a lásky. Díky tomu, že k uspokojování těchto potřeb dochází v rodině stále se stejnými lidmi, kteří se umí vcítit, jsou trpěliví a šetrní, dítě si na toto prostředí lehce přivykne a dokáže v něm být doma. Je pro něj důležité, aby se v tomto okolí dokázalo projevat, aby mělo co nejvíce společného, protože v něm tohle všechno vyvolává další nové a pozitivní zážitky a zkušenosti.

Pokud se jedná o opačné prostředí, uspěchané, nervózní kde často dochází ke střídání osob v blízkosti dítěte, dítě se více bojí, není spontánní a potenciality pro rozvoj se zde aktualizují v menším rozsahu.

⁵ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 110.

⁶ Celé in GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 109-111.

⁷ Celé in HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 149-151.

2. Uspokojování potřeby organické přináležitosti dítěte

Touto funkcí rozumíme potřebu mít domov a potřebu mít „svého člověka“, se kterým se můžeme ztotožňovat. „Svým člověkem“ chápeme nejčastěji matku nebo otce. V duchu této potřeby se dítě s důvěrou vkládá do náruče rodičů, což je základem pro vytvoření základní životní jistoty. Tímto dítě získává základní povědomí, že dítě patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Toto povědomí je základem touhy a potřeby se integrovat mezi další lidi, projevovat se a vytvářet si nové vztahy. Pokud dojde k narušení uspokojování této potřeby, dochází ke vzniku různých poruch a ke zpomalení osobnostního rozvoje.

3. Poskytování prostoru pro aktivní projev, seberealizaci a součinnost s druhými

V rodině se rozvíjí, větví a diferencuje důležitá životní osa, kterou můžeme charakterizovat prožitkem „já jsem a jedním“, „umím, dovedu a zvládám“. Díky této ose vzniká vědomí sama sebe jako někoho, kdo jedná rád, je činný a skrze své jednání se sbližuje s lidmi a obohacuje život svůj i život druhých.

4. Uvádění dítěte do vztahu k věcem rodinného vybavení

Rodina vede dítě (ať už záměrně nebo mimoděčně) k tomu, aby zařízení domácnosti, přístroje a další předměty chápalo jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají, a proto jsou určitá pravidla, podle kterých se mají věci používat, chránit a udržovat v pořádku. Dítě má možnosti pozorovat ostatní, jak s předměty zacházejí, jak jim na nich záleží a jak je uchovávají. Tohle všechno je důležité pro vztah dítěte k hmotnému světu. Kultivovanosti napomáhá i to, že jsou dítěti svěřovány osobní věci, se kterými má spojené různé radosti nebo úkoly a vážou se k nim možnosti jako chránit nebo půjčit, což napomáhá k rozvoji další životní osy – „já mám“ respektive „my máme“.

5. Určování prvopočátečního prožitku sebe sama jako chlapce/dívky

Do tohoto pojetí rodina vkládá pohlavní (genderový) obsah. Hodně tomu napomáhají vzory matky a otce, případně babičky a dědečka, nebo třeba zkušenosti se sourozenci.

6. Poskytování vzorů a příkladů

Tím, že se dítě snaží napodobovat matku a otce a vcítovat se do nich, se učí v druhém vidět osobnost a samo chce být osobností. Dítě dostává jedinečnou příležitost učit se vcítit a chápat druhého člověka.

7. Rodina v dítěti zakládá a rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty

Rodina se snaží dítěti tyto hodnoty všítipit, aby je vnímalo jako něco samozřejmého. Jako něco, co patří k životu. Dochází k tomu především tím, že dítě je zapojováno do společenských činností, jako jsou činnosti herní, pracovní, zájmové nebo rekreační. K zapojení dochází nenásilně a přirozeně.

8. Rodina otevírá dítěti příležitosti vstoupit do mezigeneračních vztahů

Rodina dítěti umožňuje a pomáhá pochopit lidi různého věku a postavení. Začleňuje dítě do vztahů s prarodiči, s mladšími i staršími, jako například se sourozenci nebo dalšími příbuznými, čímž dítěti pomáhá vytvářet si mezigenerační vztahy.

9. Navozování dítěti představ o širším okolí, o společnosti a o světě

Pomocí rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných nebo přátel si dítě ujasňuje svět profesí, občanských povinností, ale i svět problémů, kterým je potřeba čelit. Vstup do tohoto složitějšího světa dítěti usnadňuje fakt, že jeho rodina je mu oporou a poskytuje mu spolehlivé a jisté zázemí.

10. Rodina je prostředím, kde se dítě může svěřit nebo očekávat radu a pomoc

Tato funkce nabývá významu při vstupu do školy a zesiluje v období neúspěchů a krizí. Jde o důležitý zdroj životní rovnováhy. Rodina poskytuje dítěti útočiště a chápající zázemí, díky čemuž se lépe překonávají obavy a nejistoty.

1.3 Současné pojetí rodiny

Současná rodina je taková rodina, která se liší od tradiční rodiny, která je dnes už spíše výjimkou. Rodina se neustále mění a vyvíjí a reaguje na společenské nebo třeba ekonomické změny.⁸

Můžeme rozlišit rodinu manželskou a intimně vztahovou. V manželské rodině je jádro tvořeno partnerskou dvojicí. Tato rodina je současně dvougenerační, protože se skládá z generace matky a otce a generace dětí. Intimně vztahová rodina funguje jako tzv. soukromý prostor. „Z předchozí velké rodiny se výrazně vyčlenila centrální vztahová zóna, proniknutá

⁸ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 106.

citovou blízkostí, kterou u sebe navzájem manželé (ještě v předmanželském období známosti) objevili a kterou se rozhodli stvrdit manželstvím, početím dítěte.“⁹ Ve vyčleněném soukromém prostoru měly členové rodiny větší zájem být pohromadě, sdílet určitou intimitu a byla pro ně důležitější kvalita vzájemných vztahů.¹⁰

V současné rodině se oproti té tradiční objevuje vzájemné vcítění, citová opora a společné problémy. Dalším znakem, kterým se dnešní rodina liší od té tradiční, je privátní individualizace. *„Vymanění z pout tradice, historicky předávaných zvyků a závazků, majetkových a profesních předurčeností, znamená možnost i nutnost rozhodovat se, volit, nést za své rozhodnutí zodpovědnost, poradit si sám se sebou.*“¹¹ Individualizace s sebou nese i jistá rizika. Nejde pouze o rozvoj osobnosti, ale může docházet k bezohlednosti nebo zahleděnosti do sebe na úkor druhých. Proto se spolu s individualizací objevuje společenská kontrola, která kontroluje a stanovuje zásady (např.: zákony povinné péče o děti...)¹²

Podle Gillernové se v současné rodině mění očekávání ohledně trvalosti vztahu, kdy se člověk nechce „obětovat“ rodině a nechává si i svůj svobodný prostor pro změnu. V dnešní době existuje řada alternativních soužití jako například manželství na zkoušku, partnerství, kdy oba mají svoji domácnost, matka samoživitelka, kdy žena neinformuje o existenci dítěte jeho otce, dlouholetý vztah s dětmi, ale bez manželství nebo úmyslný vztah bez dětí.

V současné době je velmi běžná rozvodovost a celkově nízká stabilita rodiny nebo například odkládání manželství a rodičovství na pozdější dobu.¹³ *„Dítě již není osou a cílem partnerského vztahu, jako tomu bylo dříve, je pouze jednou z mnoha možností realizace jedince, jednou z variant životního stylu, které nabízí postmoderní společnost. Z tohoto důvodu narůstá podíl mužů a žen, kteří zůstávají celoživotně dobrovolně bezdětní, z tohoto důvodu také existují značné podíly rodiny, které mají pouze jedno tzv. statusové dítě.*“¹⁴

⁹ HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 139.

¹⁰ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999, s. 10.

¹¹ Tamtéž, s. 139.

¹² Celé in HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 137-139.

¹³ Celé in GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 106-107.

¹⁴ RABUŠIC (2002) in GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, s. 107.

1.4 Formy a typy rodiny

Rodina může mít několik podob. Těmi nejzákladnějšími a nejnámějšími je rozdělení na rodinu úplnou a neúplnou, kdy úplnou rodinou chápeme oba rodiče a dítě, kdežto rodinou neúplnou je myšlen pouze jeden z rodičů a dítě.

Základní čtyři typy rodiny rozlišuje Ilona Gillernová.¹⁵

1. Funkční rodina

Touto rodinou rozumíme takovou rodinu, ve které je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takováto rodina je považována za intaktní.

2. Problémová rodina

Dalším typem, který autorka rozlišuje, je rodina problémová. V takové rodině se vyskytují závažnější poruchy některých nebo dokonce všech funkcí, které ale nijak závažněji neohrožují vývoj dítěte. Rodina je schopna si tyto problémy vyřešit sama nebo za pomoci někoho zvenčí.

3. Dysfunkční rodina

V dysfunkční rodině se vyskytují poruchy funkcí, které už jsou vážné. Ohrožují nebo poškozují rodinu a zvláště pak vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy není rodina schopna řešit sama a je zapotřebí tzv. sanace rodiny neboli odborná pomoc.

4. Afunkční rodina

Posledním typem je rodina afunkční, kde jsou poruchy tak silné, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí, nebo je ohrožuje. V tomto případě jediným řešením, které dítěti prospěje, je vzít ho od rodiny pryč a umístit ho do rodiny náhradní.

Různé typy rodin rozlišil i Zdeněk Helus, ve své knize. Uvádí devět typů problémových rodin.¹⁶

1. Nezralá rodina

Tento typ rodiny můžeme pozorovat, když na svět přivedou dítě lidé příliš mladí a nezkušení. Často mají problémy sami se sebou a to vnáší do péče o dítě častou improvizaci, nestabilitu a další rizika, která se mohou projevit v povaze dítěte. Mladí rodiče mají málo

¹⁵ Gillernová in HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 153-162

¹⁶ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 153-163.

zkušeností a spoustu věcí si nedokáží představit nebo domyslet. Dochází i ke zlehčování problémů, což může mít negativní následky na dítě. Dalším problémem je citová nezralost, která vede k častým afektům, změnám nálad a vytrácí se pohoda a klidná atmosféra. V neposlední řadě může docházet k ekonomickým a sociálním potížím.

2. Přetížená rodina

Každá rodina je jiná a stejně tak každý má jinou toleranci k přetížení. Zdrojů přetíženosti je několik, patří sem například konflikty, narození dalšího dítěte, nemoci, citové strádání nebo ekonomické problémy.

3. Ambiciózní rodina

Na první pohled vypadá, že rodina vytváří dobré podmínky pro dítě, ale často jsou rodiče příliš pohlceni svými potřebami, že zanedbávají rozvoj svého dítěte. Problémem bývá, že si to víceméně neuvědomují. Mezi jejich hodnotami dominuje kariéra, úspěch... Takovíto rodiče své děti často obdarovávají materiálně, ale opomíjejí city.

4. Perfekcionistická rodina

V takovéto rodině je dítě vystaveno nátlaku, aby podávalo co nejlepší výkony a dosahovalo co nejlepších výsledků. Podstatné je, že se neberou ohledy na schopnosti nebo zájmy dítěte. Většinou je žádáno víc, než dítě dokáže zvládnout.

5. Autoritářská rodina

Zde jsou vztahy k dítěti omezeny na příkazování, zakazování a není přihlíženo k potřebám dítěte. Rodina vyžaduje poslušnost. Může docházet k frustraci seberealizačních potřeb. To může mít za důsledek apatii, nezájem o cokoliv, vzdávání se iniciativy, záchvaty vzteku, agrese nebo asociální chování.

6. Rozmazlující rodina

Pro rozmazlující rodinu je typické, že chce dítěti vždy za každou cenu vyhovět a postupovat tak, jak vyžaduje. Nedochází zde k tomu, že se dítě učí nést zodpovědnost, aby přiznalo svou chybu, nebo aby dalo za pravdu druhým.

7. Rodina liberální a improvizující

Dítěti se nedostává dostatek řádu a programu. Rodiče dítěti nevytyčují výchovné cíle a věří, že dítě si samo správně cíl zvolí. Dítě může propadnout sklonům k lenosti, egoismu a sobectví.

8. Odkládající rodina

V takové rodině dochází k tomu, že jakmile se ocitne v nějaké krizi nebo přetížení, odkládá své dítě k někomu jinému. Jakmile je dítě často předáváno jinam a k někomu jinému, dochází k tomu, že je pro něj obtížnější si vytvořit vztah ke svým věcem, ke svému domovu. Střídání míst a lidí okolo narušuje uvědomování si, co je vhodné a co ne.

9. Disociovaná rodina

V tomto typu rodiny jsou narušeny důležité vztahy, které zajišťují psychologickou funkčnost rodinného prostředí. Může se jednat o izolovanost a o konflikty ať už jde o vnější okolí nebo o vnitřní vztahy v rodině.

2 Rodičovství a mateřství

Rodičovství je široký pojem a jeho obsah se podstatně liší v závislosti na fázi rodinného cyklu. Přejít k rodičovství je nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu a celkově se jedná asi o nejvýznamnější přechod v lidském životě.

K rodičovství dochází pod kulturním tlakem, který je směřován převážně na ženu. Již v historii byl sociální status ženy úzce spojován s mateřstvím.¹⁷

2.1 Pozitiva a negativa rodičovství

Mezi nejhlavnější přínosy rodičovství patří rozvoj vztahů. Vznikají vztahy nové, mezi rodičem a dítětem, a dochází ke změně vztahů mezi partnery. Je zajištěno intenzivní dávání a přijímání citu, radost a potěšení z dětí. Stejně tak vznikají nové přátelské vztahy mezi jinými rodinami s dětmi. Dalším plusem je osobní naplnění. Mnoho žen bere mateřství jako smysl

¹⁷ Celé in MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999, s. 125-126.

života. V neposlední řadě je jako pozitivum uvedeno pokračování rodu. Díky rodičovství se také člověk stává méně sobeckým.

Podobně jako všechno ostatní, i rodičovství má svoje negativní stránky. Mezi ty hlavní patří to, že může dojít k finančnímu znevýhodnění, omezení osobní svobody, což platí především při péči o dítě v útlém věku. Dalším záparem může být dopad na manželský vztah, zejména na sexuální život.¹⁸ Velmi důležitým bodem v negativech rodičovství může být zpomalení kariéry, což platí především u matek. Mateřství většinou odkládají ženy, které mají vyšší vzdělání, žijí a pracují ve městě a chtějí si vybudovat profesní kariéru.¹⁹

2.2 Rodičovství v kompletní rodině

V kompletní rodině je nejdůležitější fakt, že je kladen důraz na možnosti rozvoje. Rodiče by si měli uvědomovat, že za tyto možnosti přebírají zodpovědnost a mohou je realizovat tak, že dítě rozvíjí své schopnosti, zájmy, dovednosti a postoje. V kompletních rodinách se setkáváme s přesvědčením o hodnotě mezilidských vztahů, upevňováním a rozvíjením sebevědomí dítěte a s přesvědčením o zodpovědnosti a povinnostech dítěte vůči rodině.²⁰

2.3 Rodičovství v neúplné rodině

Často se setkáváme s rodinami, ve kterých je pouze jeden rodič, převážně matka. Důvodů může být několik, například rozvod nebo například úmrtí jednoho z rodičů. Zvyšuje se také počet dětí, které se narodí mimo manželství a zůstanou pouze s matkou.²¹

Rodiny, kde je jediným rodičem matka můžeme rozdělit do tří skupin:

1. Vdovy s dětmi. Společnost je vůči těmto ženám vstřícná a tolerantní a lituje je, protože jim zemřel manžel.
2. Matky s dětmi z rozpadlého vztahu. Společnost tyto matky vnímá rozdílně. Na jedné straně toleruje takovýto život, na straně druhé ženy obviňuje.

¹⁸ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 157-158.

¹⁹ Tamtéž, s.113.

²⁰ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, s. 164-165.

²¹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 170.

3. Matky, které chtějí být svobodné. Sem patří i matky, které si dítě adoptovaly. Skupina těchto žen se velmi rozrůstá.²²

Můžeme ještě rozlišit tzv. funkční neboli skrytou neúplnost. O té hovoříme v případě, že je rodina sice na pohled úplná a spořádaná, ale jeden z rodičů neplní rodičovské funkce. V tomto případě se může dítě snažit neaktivního rodiče zaujmout, k čemuž může využívat neposlušnost, neprospívání ve škole, agresivitu nebo až kriminálního chování. Většinou ale dochází k nepochopení a rodič dítě trestá nebo si ho nevšímá o to více.²³

2.4 Nevlastní rodiny a rodičovství v nich

Nevlastní rodiny jsou dnes čím dál častější formou soužití. „*Termín nevlastní rodina označuje rodinu vzniklou po druhém či dalším sňatku aspoň jednoho z rodičů.*“²⁴

Neexistuje dostatek pravidel, která by upravovala chování v nevlastních rodinách, proto je role nevlastního rodiče velmi obtížná, především role nevlastní matky.²⁵

Rozdílné je přizpůsobení se nevlastní rodině, které se často liší v závislosti na věku dětí. Mladší děti se přizpůsobí celkem snadno a nového rodiče přijmou. Více problémů mají pubescenti, kteří se přizpůsobují poněkud obtížněji. Jedním z důležitých důvodů je fakt, že v dospívání mají tendenci k radikálním úsudkům a kritičnosti. Poslední skupinou jsou adolescenti, kteří už nepotřebují tolik rodičovské péče. Problémem ve sblížení může být přílišná snaha a naléhání ze strany nového rodiče.²⁶

2.5 Rodičovství z pohledu mladých lidí

Postoj k rodičovství, ale i k manželství se v průběhu času mění, oproti dřívějším letům, kdy téměř každý pár uzavíral manželství a bylo pro něj samozřejmostí mít děti. Dříve bylo běžné, že ženy měly děti v celkem nízkém věku. Dnes je mnoho párů, kteří do manželství vstupovat nechtějí a ani neplánují děti. Je mnoho žen, které si děti pořizují až v pozdějším věku.

²² CAMPIONOVÁ, M. J. (1995) in Sobotková, *Psychologie rodiny*. 2. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 171.

²³ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999, s. 172-173.

²⁴ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 179.

²⁵ Tamtéž, s. 181.

²⁶ Tamtéž, s. 184.

Z výsledků průzkumů z roku 2000 uvedených v knize *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*²⁷ vyplývá, že mladí lidé považují děti za součást života. Pouze 16% mužů a 9% žen uvedlo, že by ve svém životě chtěli dát přednost kariéře před dětmi. Převážná většina počítá s tím, že děti mít bude. Podmínky, které mladí lidé považují za důležité pro narození dítěte, můžeme rozdělit do čtyř skupin:

1. Ekonomické a materiální zabezpečení – ekonomická samostatnost, výdělečná činnost, možnost samostatného bydlení
2. Splnění formálních podmínek - plnoletost, vzdělání
3. Podpora od druhých – podpora od rodičů a od státu
4. Kvalitní partnerský vztah – dostatečně dlouhá známost s partnerem, kvalita společného života

3 Výchova

„Výchova je proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na jednotlivce a utváří tak individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury.“²⁸

Další definice, kterou můžeme uvést je od Stanislava Střelce: *„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.“²⁹*

Výchova zahrnuje péči o fyzický a psychický rozvoj člověka, předávání poznatků a zkušeností, návyků, rozvoj potřeb a zájmů, kterými je člověk motivován k aktivitě. Výchova zahrnuje osvojování si morálky a vzorců chování a utváření hodnotových orientací.³⁰

²⁷Celé in FIALOVÁ, Ludmila, Dana HAMPLOVÁ, Milan KUČERA a Simona VYMĚTALOVÁ. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 80-82.

²⁸PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996, s. 1402.

²⁹STŘELEK, S. Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Paido, 1998, s. 158

³⁰PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996, s. 1402.

Hlavní funkcí výchovy je formování člověka jako sociální bytosti. Dá se říci, že jde o projekci společnosti do jednotlivců, odráží se tu společenské normy, hodnoty, zvyky, tradice, nebo názory.³¹

3.1 Historie výchovy

Výchova má své kořeny již v dávných dobách. V těch nejdávnějších se s výchovou pojí jména jako Platón nebo Aristoteles.

První soustavnější úvahy o výchově se našly právě u Platóna, a to především v jeho slavných dílech *Ústava a Zákony*.³² Dalším filozofem, který se otázkami výchovy zabýval, byl zmiňovaný Aristoteles, který měl podle dochovaných katalogů napsat práci o výchově zvanou *Paideia*, která se ale bohužel nedochovala.³³

V období renesance až po osvícenství byli nejdůležitějšími osobnostmi J. A. Komenský a J. J. Rousseau. J. A. Komenský byl velmi významným pedagogem, knězem a biskupem Jednoty bratrské. Komenský považoval za klíčovou zásadu heslo: *Vše ať plyne samo sebou, nebudiž věcem činěno násilí*. Toto heslo bývá označováno jako zásada souladu s přírodou. Chtěl, aby se výchova vzdala násilí a respektovala dítě a jeho přirozený rozvoj. Druhou velkou ideou Komenského byla idea realismu. Byl velmi nespokojen s tím, že se latina učila způsobem drilu a došel k názoru, že latinu je možné spojit s výukou věcí a tuto myšlenku uplatnil ve svém díle *Brána jazyků otevřená*. Vrcholem jeho snah je *Orbis sensualium pictus*, kde ke každému novému slovu je připojen obrázek, což zjednodušilo zapamatování. Dále pak do oblasti pedagogiky vnesl systematičnost, díky čemuž je považován za zakladatele moderního školství.³⁴

Jean Jacques Rousseau zdůraznil výchovnou úlohu citu a úlohu lidského srdce, ukázal hodnotu svobody a volnosti a soustředil se na jednotlivce. Vydal dílo *Emil*, které má v dějinách pedagogiky stejný význam, jako Komenského *Velká didaktika*. Předchůdcem moderní

³¹ HAVLÍK, Radomír, Věra HALÁSZOVÁ a Jiří PROKOP. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996, s. 13.

³² CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984, s. 55.

³³ Tamtéž, s. 63-69.

³⁴ Tamtéž, s. 154-169.

pedagogiky je také proto, že se zabýval aktivní činností dítěte. Celkovou podstatou jeho idejí bylo, že lidé se rodí dobří a kazí je až společnost.³⁵

Významnými osobnostmi v oblasti výchovy během 19. století byli Johann Friedrich Herbart, Lev Nikolajevič Tolstoj nebo třeba Jean Piaget. Jednou z nejvýznamnějších osobností byla Maria Montessori. Její zájem upoutala především výchova duševně zaostalých a defektních dětí, kterým velmi pomohla založením ortofrenické školy v Římě. Dále ji trápila myšlenka, jak je možné, že děti v obyčejných školách zůstávají na tak nízké úrovni, že se jim duševně zaostalé děti mohly vyrovnat. Objevila pozoruhodnou věc, a to že už tříleté děti jsou schopné dlouhodobější koncentrace, jestliže daná činnost vyvolává jejich zájem. Toto zjištění vstoupilo do literatury jako fenomén Montessori. Zdůrazňovala svobodu pohybu dítěte a snažila se děti učit hravou formou.³⁶

3.2 Činitelé výchovy

Způsob výchovy v rodině závisí na větším počtu podmínek, které můžeme uspořádat do pěti skupin.³⁷

1. Vlastnosti a zkušenosti vychovávajících
2. Vzájemné vztahy a interakce mezi vychovávajícím a vychovávaným
3. Vlastnosti a zkušenosti vychovávaných
4. Události a změny v prostředí dítěte
5. Širší sociokulturní podmínky

Způsob výchovy souvisí s osobnostními rysy rodičů a je z velké části ovlivňován zkušenostmi, které má dospělý ze svého dětství. Často se stává, že rodič považuje za samozřejmou formu výchovy tu, se kterou se sám setkával jako dítě. Dalším determinantem výchovy je interakce, která probíhá nejen mezi oběma rodiči, ale často i mezi rodiči a prarodiči nebo dalšími členy rodiny, kteří mohou mít více zkušeností. Způsoby výchovy se mohou měnit s tím, jak se vyvíjí nejen rodiče, ale i celá rodina. Často se stává, že mladí rodiče jsou nezkušení a nezralí, ale v průběhu let dozráli a situace se zlepšila. Změny do výchovy vnáší například i vstup dítěte do školy nebo přestup mezi stupni, popřípadě mezi základní a střední školou. Tyto veškeré změny kladou nové požadavky na dítě, zvyšují nervozitu v rodině a mnohdy je kvůli

³⁵ CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984, s. 186-191.

³⁶ Tamtéž, s. 296-303.

³⁷ Celé in ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 313-316.

tomu zvyšován tlak na dítě ze strany rodičů a dítě je může vnímat jako emočně zápornější, než dříve.

Způsob výchovy je závislý na makrosociálních podmínkách, jako jsou názory, postoje, tradice, etnické skupiny, sociální vrstva nebo kultura.

3.3 Výchovné styly

Výchovným stylem rozumíme určitý způsob výchovy, který odráží vztah mezi vychovatelem a vychovávaným. Způsob výchovy je ovlivněn řadou faktorů, jako například zkušenosti rodičů, doba nebo třeba různé tradice.³⁸

Termín způsob výchovy vyčleňuje z výchovných procesů klíčové momenty, jako jsou emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, požadavky na dítě a způsob jejich kontroly. Projevuje se volbou výchovných prostředků a reagováním na dítěte na ně.³⁹

Nejnámějším rozdělením je rozdělení na výchovný styl autoritářský, liberální a demokratický. V **autoritářském** stylu je dítě plně podřízeno požadavkům rodičů a nejsou respektovány jeho potřeby. Výchovný styl **liberální** je pravým opakem, kdy dítěti nejsou udělovány požadavky a příkazy, dítě je aktivnější a je zde středem pozornosti. Kompromisem obou stylů je styl **demokratický**, kdy rodiče i děti spolupracují a navzájem se respektují.⁴⁰

Můj názor se shoduje s názorem pana Albína Škoviery, který uvádí, že lidé mají tendenci neustále používat univerzální výchovné modely, což ale není možné, protože na každé dítě platí něco jiného.⁴¹

V návaznosti na starší typologie rozlišila Diana Baumrindová tři základní výchovné styly, které jsou uvedeny v knize Zdeňka Heluse.⁴²

³⁸ ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 53-54.

³⁹ ČÁP, Jan a Jirí MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 303.

⁴⁰ ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 53-54.

⁴¹ Neberme deťom istotu. *Denník Postoj* [online]. 2017 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <https://www.postoj.sk/22257/neberme-detom-istotu>.

⁴² Celé BAUMRINDOVÁ, Diana (1989, 1991) in Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, Praha: Grada, 2007, s. 169.

1. Autoritářský (authoritarian) styl

Tento styl se vyznačuje především vysokým stupněm direktivnosti a ulpělosti (rigidnosti), co se týče prosazování požadavků na poslušnost. Rodiče málo komunikují se svým dítětem, významnou roli v autoritářském stylu výchovy zastávají tresty (i fyzické). Rodiče se často řídí zásadou „mlč a dělej, co ti říkám“.

2. Povolující (permisiv) styl

Tento styl je naprostým opakem předešlého stylu. Zde se klade důraz na maximální volnost dítěte, jakékoliv požadavky jsou omezeny na minimum a trestání se v tomto stylu nevyskytuje vůbec. Rodiče zastávají názor, že dítě nakonec samo přijde na to, co je správné, nebo že nakonec přijde k rozumu. Podle pedagoga Albína Škoviery, každý člověk, nejen dítě, potřebuje určitý rytmus a řád, díky kterému získává pocit jistoty.⁴³

3. Styl opřený o autoritu (authoritativ)

Tento styl se dá považovat za kompromis mezi dvěma předešlými. Jsou zde jasné stanovené zásady a je vymezeno, co je správné, a co ne. Oproti prvnímu stylu ale rodiče s dítětem komunikují a dávají si záležet, aby dítě porozumělo požadavkům, v jejichž plnění mu jsou vzorem.

3.4 Odměny, tresty a povzbuzování

Odměny a tresty patří k nejčastějším výchovným prostředkům. Je důležité, aby byly tyto výchovné prostředky zastoupeny v podobné míře a výchova se neomezovala pouze na odměny nebo tresty.⁴⁴ Tresty se nepoužívají ve všech výchovných stylech, ale převážně je můžeme najít u stylu autoritářského.

Mezi nejznámější tresty, které alespoň jednou použít téměř každý rodič patří pohlavek nebo třeba domácí vězení. Oproti tomu mezi nejpoužívanější odměny řadíme sladkosti nebo jiné materiální věci a odměny v podobě duševní, jako například pochvala. Každý vnímá tresty i odměny odlišně, a co je trestem nebo odměnou pro jednoho, nemusí být to samé pro někoho jiného. Především si musíme uvědomit, že trestem nebo odměnou není to, co dítěti vymyslíme a udělíme, ale to, jak to dítě prožívá, a jak se v danou chvíli cítí.⁴⁵

⁴³ Neberme deťom istotu. *Denník Postoj* [online]. 2017 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <https://www.postoj.sk/22257/neberme-detom-istotu>.

⁴⁴ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 252.

⁴⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1994, s. 25-26.

Každá kategorie odměn i trestů zahrnuje různé formy, které mají různé stupně intenzity. „Jednotlivé kategorie se také vzájemně spojují a kombinují, např. pochvala s dárkem, trestání fyzické s psychickým.“⁴⁶

3.4.1 Odměny

Odměna je chování rodičů, které vyjadřuje kladné hodnocení a přináší vychovávanému určité uspokojení a radost. Mezi základní odměny můžeme zařadit pochvalu, dárek, kladné hodnocení nebo třeba pouhý úsměv.⁴⁷ Odměna má dvě základní funkce. Informační, která má dát najevo správnost chování, a motivační, ta navozuje pocit úspěchu a chuť dále pracovat. Dítě může v odměně vidět i třetí funkci, kterou je pozitivní vztah a projev důvěry.⁴⁸

Žádná odměna nemá jednoznačný účinek. Záleží na velkém množství faktorů, jako je například věk dítěte, přiměřenost dané odměny. Často jsou účinnější odměny psychické (pochvala, sympatie...) než odměny materiální. Materiální odměny mohou narušit výchovu dítěte, které si zvykne, že vše dělá proto, aby něco dostalo. Zároveň se v dítěti tlumí vnitřní motivace a podporuje se ta vnější, kdy dítě určité věci nedělá proto, že chce a zajímá ho to, ale proto, aby za své činy něco získalo. Vyspělejší děti často zastávají názor, že odměnou je pro ně to, že něco dokázaly a něco se naučily, což je velmi důležité.⁴⁹ Je také nezbytné, což prokazují i zkušenosti z praxe, aby se odměny střídaly a nepoužívaly se příliš často, protože si na ně dítě zvykne a časem mu pozitivní hodnocení zevšední a ztratí pro něj smysl. Tímto se zabýval Skinner, který tuto oblast zkoumal pomocí experimentů s přerušovaným posilováním.⁵⁰

3.4.2 Tresty

Trest je na rozdíl od odměny spojený s negativním chováním dítěte a vyjadřuje nesouhlas, negativní hodnocení daného chování a často omezuje některé potřeby dítěte. Stejně jako odměny mají tresty dvě základní funkce. Informační a motivační, kdy informační dává najevo nesprávnost chování nebo nesplnění úkolu a funkce motivační navozuje pocit neúspěchu a chuť úkol příště lépe zvládnout. Podobně jako u odměn může dítě nalézt funkci třetí, vyjádření

⁴⁶ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 253.

⁴⁷ Tamtéž, s. 253.

⁴⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 138.

⁴⁹ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 254.

⁵⁰ Tamtéž, s. 254.

negativního vztahu mezi jím a dospělým. Trest by měl být adekvátní špatnému chování a mělo by být jasné, za co je trest uložen. Je důležité pokusit se domyslet si reakci dítěte a správně zvolit druh trestu.⁵¹

Tresty můžeme rozdělit na fyzické a psychické. Fyzickými tresty jsou myšlené tresty tělesné, za psychické můžeme považovat například zákazy, negativní emoce, jako je zloba, přikázání neoblíbené činnosti (úklid, učení...)⁵² Podle pedagoga Albína Škoviery je spousta prostředků, které se dají využít předtím, než člověk sklouzne k tělesnému trestu.⁵³

Účinek trestu lze předpokládat velmi obtížně, protože na každého funguje jinak. Účinky trestů jsou závislé i na předešlých zkušenostech, na vztahu s dospělým, který trest uděluje, na vlastnostech dítěte a zároveň i na situaci. U některých dětí může trest vést k žádoucí nápravě, ale u jiných se můžeme setkat se zhoršením chování.

„Tradičně se předpokládá, že fyzické tresty působí zastrašujícím způsobem, že vyvolávají strach, který povede dítě či mladistvého k tomu, aby nepokračoval v nežádoucím způsobu chování. Zkušenosti i výzkumy ukazují, že strach působí jen omezenou dobu.“⁵⁴ Otázkou je, zda tento způsob výchovy, kdy se dítě potýká se strachem a ponížením je vhodný. Může se stát, že dítě začne pociťovat vztek a touhu po pomstě a dospěje tak do fáze, kdy se bude projevovat agresivním způsobem a může se objevit až přímo delikventní chování.⁵⁵

Fyzické trestání je choulostivé, protože se může stát, že v některých případech přejde až do tělesného týrání dítěte.

Za psychické trestání se považuje odepření projevů lásky, odměřené chování, výčitky...I psychické trestání může přejít až do fáze psychického týrání dítěte. Je tomu tak v případě, že rodič stále dítěti připomíná jeho provinění a dlouho na to sami neumí zapomenout. U dětí, které jsou často psychicky trestané, se může objevovat labilita a neurózy.⁵⁶

Jednou z nejběžnějších forem trestů je odepření něčeho, co je dítěti milé. Nejčastěji je takovýmto trestem tzv. domácí vězení. Nejúčinnější je tento trest u dětí, které vyžadují

⁵¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995, s. 234.

⁵² ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 255.

⁵³ Neberme deťom istotu. *Denník Postoj* [online]. 2017 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <https://www.postoj.sk/22257/neberme-detom-istotu>.

⁵⁴ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 254-255.

⁵⁵ Tamtéž, s. 254.

⁵⁶ Tamtéž, s. 255-256.

společnost jiných dětí. Stejně jako u jiných trestů je ale nutné, aby bylo domácí vězení předem uváženo, jedná se o omezení potřeb dítěte.⁵⁷

3.5 Povzbuzování

Kromě odměn a trestů se ve výchově používá povzbuzování. Povzbuzováním rozumíme „proces, v němž se soustředujeme na úspěchy a schopnosti dítěte, abychom v něm vybudovali sebedůvěru a sebeúctu. Povzbuzení dětem pomáhá, aby věřily v sebe a ve své schopnosti“⁵⁸

Povzbuzováním se člověk snaží vyvarovat některých postojů a způsobů chování, jako je například záporné očekávání, nerozumně vysoké cíle nebo dvojitá měřítko na děti a dospělé. Pozitivní postupy povzbuzování jsou zejména adekvátní komunikace, naslouchání, projev důvěry, přijímání dítěte takového, jaké je, hodnocení snahy, neodrazování dítěte od toho, aby něco zkusilo. U povzbuzování jsou velmi důležité pochvaly a zejména to, že se nespojují s moralizováním. Důležité je i vytyčování cílů, které jsou reálné.⁵⁹

⁵⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1994, s. 75.

⁵⁸ DINKMEYER in ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 257.

⁵⁹ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 257-258.

4 Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů

Empirická část bakalářské práce je založena na kvantitativním výzkumu. „*Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“⁶⁰

Pro zjišťování dat jsem zvolila dotazník vlastní konstrukce, který měl 12 otázek. Většina otázek byla uzavřená, jenom jedna dávala možnost otevřené odpovědi. Touto otázkou byl zjišťován věk respondenta.

Rozdala jsem celkem 120 dotazníků v tištěné podobě, z nichž se mi vrátilo 107 vyplněných. Ze 107 navrácených jsem nemusela žádný vyřadit, protože všechny byly vyplněny správně.

4.1 Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jaké je pojetí výchovy a rodičovství z pohledu současných rodičů. Ve výzkumu se zaměřuji především na to, zda převažuje výchovný styl autoritářský, liberální nebo demokratický. Dalšími cíli je zjistit, zda více autoritářskou roli ve výchově zastávají spíše ženy, či muži, zda jsou v dnešní době ve výchově používány spíše odměny duševní nebo materiální, a jak s tím souvisí vzdělání rodičů.

4.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek představují rodiny, které mají v době výzkumu alespoň jedno dítě, kterému je minimálně jeden rok. Do rodin byly vždy dané dva dotazníky, aby se k problematice mohli vyjádřit oba rodiče. Každý rodič se mohl sám dobrovolně rozhodnout, zda se výzkumu zúčastní. Vzorek respondentů byl různorodý, takže výsledek není složen pouze z názoru určité skupiny.

Výzkumný vzorek znamená menší podmnožinu, která je vybraná z nějaké větší skupiny. Místo pojmu vzorek můžeme použít pojem výběr a technickým označením pro větší skupinu lidí je pojem populace.⁶¹

⁶⁰ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 12.

⁶¹ PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008, s. 52.

4.3 Výzkumná metoda

Výzkumnou metodu jsem zvolila kvantitativní, konkrétně dotazník vlastní konstrukce, aby bylo možné oslovit co nejvíce respondentů. Všechny dotazníky byly anonymní. Dotazník obsahoval 12 otázek, které byly převážně uzavřené. Reliabilita výzkumu by měla být vysoká, protože dotazník vyplňovali lidé, kteří mají s daným tématem zkušenosti a žádná z otázek nebyla zaměřena na soukromé informace, u kterých by lidé měli potřebu pozměňovat skutečnost nebo odmítali odpovědět. Reliabilita často nahrazuje pojem spolehlivost nebo přesnost a je jedním ze základních požadavků při měření. Aby bylo měření reliabilní, je potřeba, aby bylo dosahováno stejných (alespoň zhruba) výsledků při opakování měření za stejných podmínek.⁶² „Z hlediska rozptylu naměřených hodnot jde o minimalizaci náhodných chyb“⁶³

Dotazník slouží ke sběru dat daného výzkumu a je určen výzkumnými otázkami. Prvním krokem při sestavování dotazníku je návrat k výzkumným otázkám a následné vytvoření seznamu proměnných, pro které potřebujeme data.⁶⁴ Dotazník může obsahovat různé druhy otázek, jako jsou otázky uzavřené, otevřené, polouzavřené nebo škálovací. Uzavřená otázka nabízí hotové odpovědi, ze kterých si respondent vybere tu, která je pro něho vhodná. Výhodou uzavřených otázek je relativně snadné vyhodnocování dotazníku. Otázky otevřené dávají respondentům volnost v odpovědi a ve vyjádření vlastního názoru na danou problematiku. Polouzavřené otázky nabízí hotové odpovědi a následně vyžadují vysvětlení v podobě otevřené otázky. Posledním typem jsou otázky škálovací, u kterých má respondent k dispozici škálu (stupnici), na kterou zaznamená svou odpověď. Tyto otázky zjišťují převážně intenzitu nebo frekvenci.⁶⁵

4.4 Předvýzkum

V rámci výzkumu jsem realizovala předvýzkum, abych se ujistila, že lidé otázkám rozumí, ví, jak na ně odpovědět, a že otázky nejsou matoucí. Předvýzkum se provádí na poměrně malém vzorku lidí a získané výsledky neumožňují dělat nějaké závěry. V předvýzkumu by se měly ověřit metody a techniky, které se chystá výzkumník použít při samotném výzkumu. Pečlivě

⁶² CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 38.

⁶³ ⁶³ PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996, s. 920.

⁶⁴ PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008, s. 47.

⁶⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 122-128.

provedený předvýzkum zmenšuje riziko, že bude použita nevhodná metoda nebo technika a pomáhá i ke zpřesnění formulace problému a hypotéz.⁶⁶

Velký sociologický slovník popisuje předvýzkum jako výzkum v miniaturním modelovém provedení. Už data z předvýzkumu mohou být použita k analýze, pokud předvýzkum nezpochybní použitou metodiku. Předvýzkum není povinnou součástí výzkumu, ale slouží k prověření metodiky.⁶⁷

Předvýzkum mě ujistil, že je dotazník srozumitelný a otázky nejsou matoucí, ale jasně dané, a respondenti neměli problém jim porozumět.

4.5 Stanovení výzkumných otázek a hypotéz

Bakalářská práce zahrnuje následující výzkumné otázky:

1. Jaké výchovné styly v dnešní době převažují?
2. Zastávají oba rodiče stejný výchovný styl?
3. Jaký vztahy mají rodiče se svými dětmi?
4. Souvisí vzdělání rodičů s výchovou jejich dětí?
5. Liší se výchova prvního dítěte od výchovy dítěte druhorozeného?

Další součástí bakalářské práce je ověření následujících hypotéz:

H1: V současné výchově převažuje u rodičů do 35 let demokratický výchovný styl nad autoritářským.

H2: Ženy zastávají spíše autoritářskou roli ve výchově, než muži.

H3: Rodiče ve věku 18-35 let mají s dětmi spíše přátelský vztah než autoritářský.

H4: Při dosažení vzdělání s maturitou a vyššího u rodičů roste počet odměn duševní povahy a klesá počet hmotných odměn, než u rodičů s nižším vzděláním.

⁶⁶ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 26-27.

⁶⁷ PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník I*. Praha: Karolinum, 1996, s. 876.

H5: První dítě bývá vychováváno přísněji a důkladněji než druhé.

Hypotézy tvoří jádro kvantitativně orientovaných výzkumů. K současnému chápání hypotéz přispěl kritický racionalismus, jehož zakladatelem je Karl R. Popper. Ten dospěl k závěru, že obecně formulované hypotézy nelze empiricky prokázat a pro jejich verifikaci navrhl metodu falzifikace. Falzifikace znamená hledání empirických faktů, které hovoří proti ověřované hypotéze. Vědec by neměl usilovat o ověření hypotézy, ale o nalezení faktů, které svědčí o její neplatnosti. Pokud se hypotéza nedá falzifikovat, může být přijata, neznámá to však, že je jednou provždy dokázána. Žádný empirický důkaz nemůže hypotézu nikdy definitivně a jednoznačně dokázat.⁶⁸

U stanovování hypotéz je důležité dodržovat tzv. zlatá pravidla hypotézy, která uvádí Gavora ve své knize *Úvod do pedagogického výzkumu*. První pravidlo udává, že hypotéza je tvrzení a vyjadřuje se oznamovací větou. Na konci výzkumu je tvrzení buď přijato, nebo odmítnuto. Druhé pravidlo zní tak, že hypotéza určuje vztah mezi dvěma proměnnými. Posledním pravidlem je, že hypotéza musí být ověřitelná, její proměnné se musí dát měřit nebo kategorizovat.⁶⁹

4.6 Vyhodnocení a interpretace výsledků

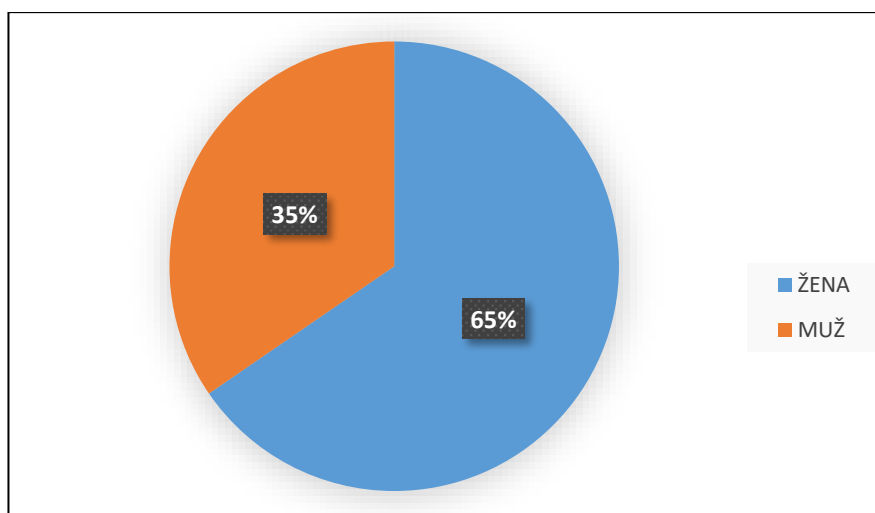
V této části bakalářské práce jsou vyhodnoceny výsledky výzkumného šetření. Ke každé otázce je pro lepší přehlednost vytvořen výsečový graf, ke kterému je připojen vlastní komentář výsledků.

⁶⁸ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 17.

⁶⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 67.

Otázka č. 1 – POHLAVÍ

Graf č. 1

První otázka dotazníku byla zaměřena na pohlaví. Tato otázka byla položena proto, abych zjistila, jaké je zastoupení žen a mužů. Graf ukazuje, že větší část respondentů byly ženy, konkrétně 65%, což je 70 odpovědí, kdežto mužů bylo pouze 35%, konkrétně 37 odpovědí.

Otázka č. 2 – VĚK

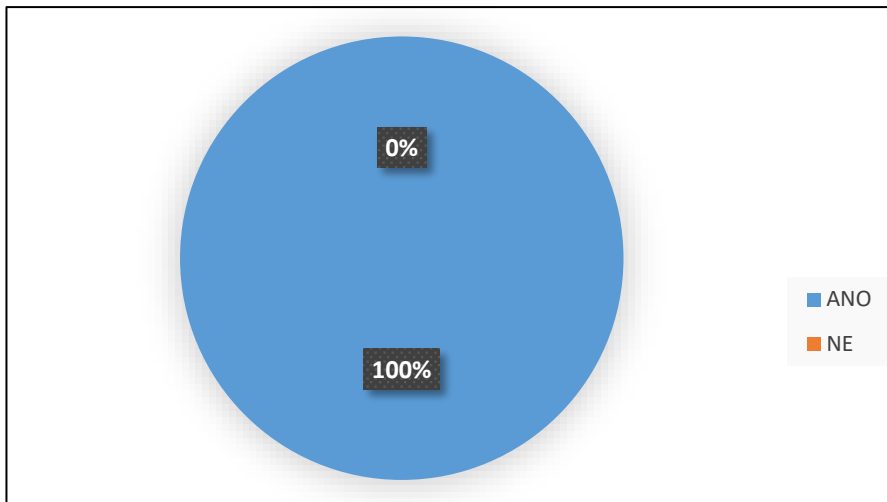
Tabulka č. 1

17	1x	35	3x
18	1x	36	2x
20	1x	37	10x
21	2x	38	2x
22	6x	39	3x
23	2x	40	8x
24	6x	41	4x
25	2x	42	2x
26	2x	43	11x
27	4x	44	2x
28	6x	45	2x
29	5x	46	1x
30	3x	47	2x
31	1x	48	2x
32	4x	49	1x
33	2x	53	1x
34	3x		

Druhá otázka sloužila ke zjištění věku respondentů. Z tabulky je patrné, že nejnižším věkem je 17 let a nejvyšším 53 let. Největší zastoupení mají ve výzkumu respondenti ve věku 37 a 43 let.

Otázka č. 3 – MÁTE ALESPŮŇ 1 DÍTĚ, KTERÉMU JE MINIMÁLNĚ 1 ROK?

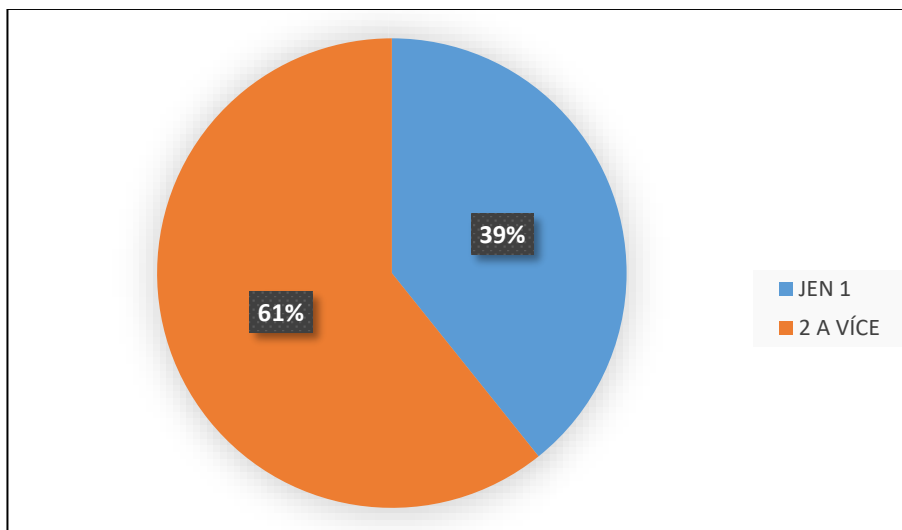
Graf č. 2

U otázky, zda mají respondenti alespoň jedno dítě ve věku minimálně 1 rok, jsou všechny odpovědi kladně, protože jsem dotazník rozdávala lidem, kteří tuto podmínku splňovali, aby nemuseli být žádné dotazníky vyřazeny.

Otázka č. 4 – MÁTE VÍCE DĚTÍ?

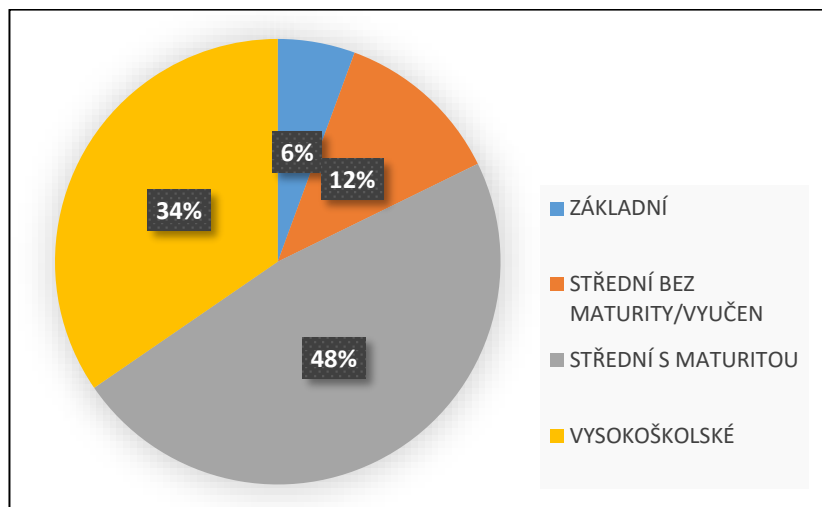
Graf č. 3

Další otázkou bylo, zda mají respondenti pouze 1 dítě nebo více. Ze 107 respondentů má 61% (65 respondentů) dvě a více dětí, 39% (42 respondentů) má pouze jedno dítě. Většina lidí, kteří uvedli, že mají pouze jedno dítě, byli respondenti ve věku do 35 let, respondenti nad 35 let měli většinou 2 nebo více dětí. Je tedy vidět, že v ČR stále přetrvává trend mít alespoň 2 děti.

Otázka č. 5 - JAKÉ JE VAŠE NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ?

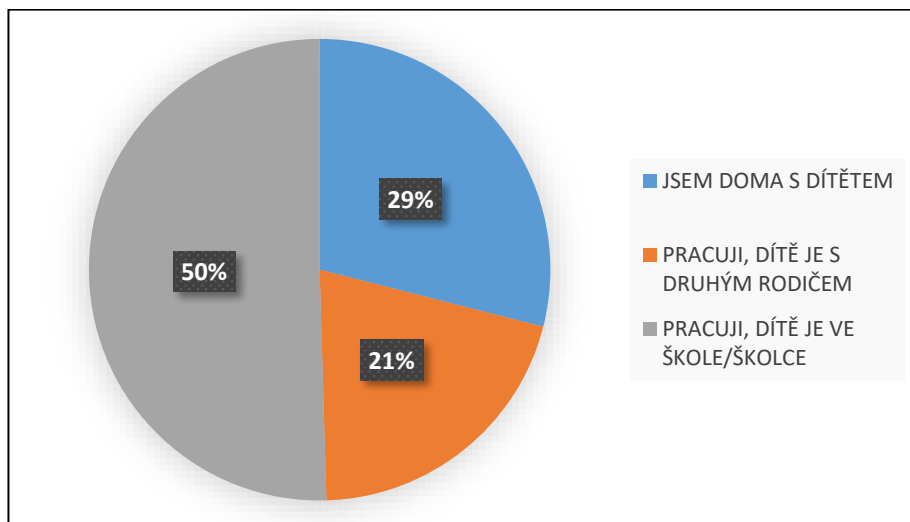
Graf č. 4

Pátá otázka zjišťovala nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Překvapujícím faktem je, že nejvíce respondentů dosáhlo středního vzdělání s maturitou, takto odpovědělo konkrétně 48% (51 respondentů). Druhým nejčastějším je vzdělání vysokoškolské – 34% (37 respondentů). 12% (13 respondentů) uvedlo, že nejvyšší dosažené vzdělání mají střední bez maturity nebo jsou vyučeni. Nejméně respondentů – 6% (6 respondentů) uvedlo vzdělání základní. V této otázce opět hrál důležitou roli věk respondentů.

Otázka č. 6 - JSTE S DÍTĚTEM DOMA NEBO PRACUJETE?

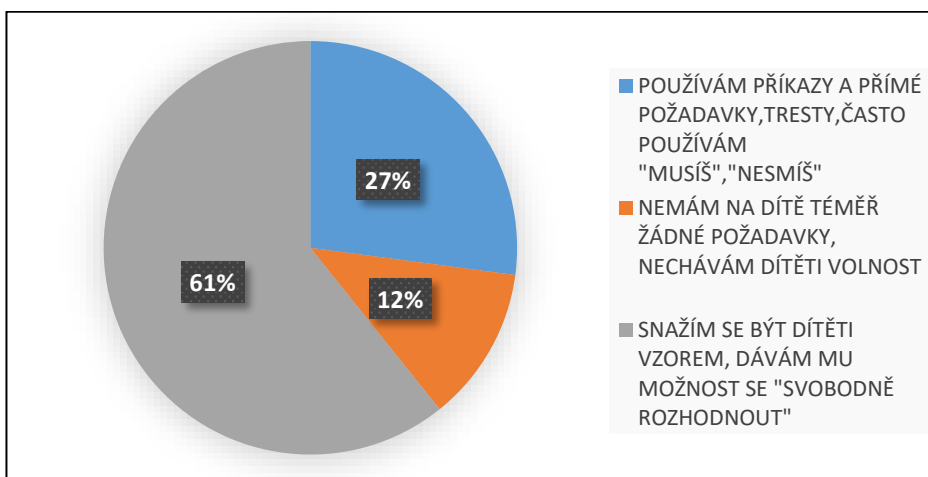
Graf č. 5

Otázka číslo 6 byla zaměřena na to, zda je respondent doma s dítětem nebo pracuje. 50% (54 respondentů) odpovědělo, že pracuje a dítě je ve škole nebo školce. 29% (31 respondentů) je doma s dítětem, tuto odpověď volily především ženy, převážně ve věku do 35 let. 21% (22 respondentů) odpovědělo, že pracují a dítě je s druhým rodičem.

Otázka č. 7 – JAK SVÉ DÍTĚ VYCOVHÁVÁTE?

Graf č. 6

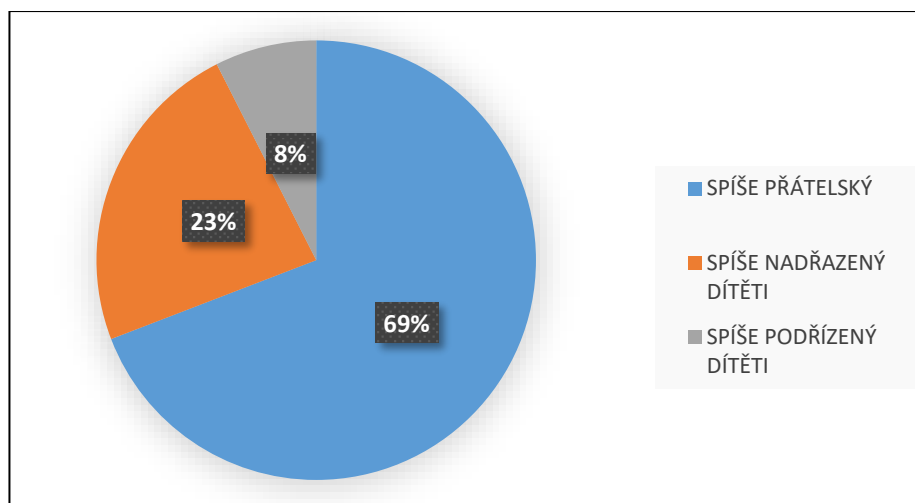

Sedmá otázka se zaměřovala na styl výchovy. K odpovědi sloužily 3 možnosti, které byly jednotlivými definicemi výchovných stylů. Nejčastěji respondenti volili odpověď „snažím se být dítěti vzorem...“, konkrétně ji zvolilo 61% (65 respondentů), což směřuje k demokratickému stylu. Druhou nejčastější byla odpověď „používám příkazy...“, která poukazuje na výchovný styl autoritářský, tu zvolilo 27% (29 respondentů). Nejméně byla

uváděna odpověď „nemám na dítě téměř žádné požadavky...“. Tu vybralo 12% (13 respondentů). Poslední odpověď zastupuje výchovný styl liberální. Poměrně závažným faktem je, že 12% respondentů zastává liberální výchovný styl. Myslím si, že se jedná o výchovu, kdy může být dítě zmatené, protože nemá jasně stanovené hranice a tudíž neví, co smí. Osobně si myslím, že většina lidí používá kombinaci všech 3 stylů.

Otázka č. 8 – JAKÝ JE PODLE VÁS VÁŠ VZTAH S DÍTĚTEM?

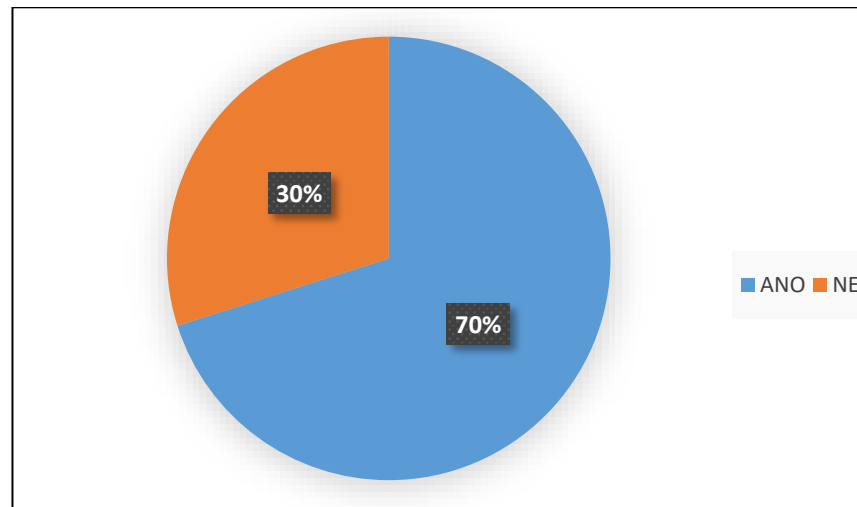
Graf č. 7

Otázkou číslo 8 byl zjišťován vztah mezi rodičem (respondentem) a dítětem. Z grafu vyplývá, že nejčastější odpovědí je, že rodiče mají se svým dítětem přátelský vztah, konkrétně ji zvolilo 69% (74 respondentů). Dalším v pořadí je nadřazený vztah dítěti, tu uvedlo 23% (25 respondentů). Nejméně odpovědí uvádělo podřízený vztah dítěti, konkrétně 8% (8 respondentů). Otázkou je, zda přátelský vztah s dítětem je správný a hlavně, jestli je vůbec možný. Myslím si, že rodič je dítěti „přítelem“ do té doby, než dojde na nějaký problém, u kterého musí rodič zakročit s autoritou. Nejvíce mě překvapilo, že 8% respondentů volilo podřízený vztah s dítětem. Je samozřejmé, že se každá rodina musí nějakým způsobem dítěti přizpůsobit, ale pokud se podle něj řídí vše a rodina je mu naprosto podřízená, je to podle mého názoru naprosto špatně. Každé dítě by mělo mít nějaké hranice a především nějakou autoritu ve svém okolí. Pokud si dítě zvykne, že se vše řídí podle jeho potřeb, co z něho vyrostete?

Otázka č. 9 - ZASTÁVÁTE S MATKOU/OTCEM DÍTĚTE STEJNÝ NÁZOR NA VÝCHOVU?

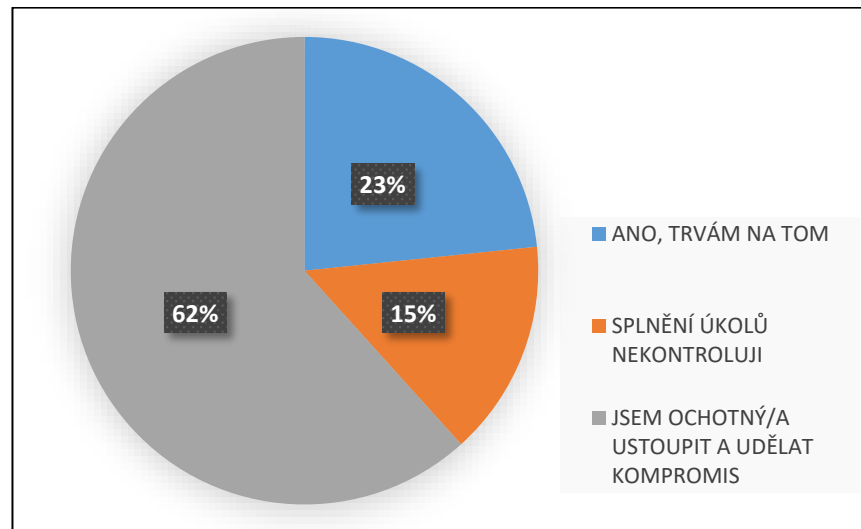
Graf č. 8

Devátá otázka sloužila ke zjištění, jestli oba rodiče zastávají stejný názor na výchovu. Na výběr byly pouze 2 odpovědi – ano a ne. Nejvíce odpovědí bylo ano, konkrétně 70% (75 respondentů). Zbytek respondentů – 30% (32 respondentů) odpovědělo, že nezastávají s druhým rodičem stejný názor na výchovu dítěte. Zajímavé je, že u některých dotazníků, které vyplňovali oba manželé, jeden odpověděl, že se ve výchově shodnou, kdežto ten druhý, že ne. Takovýchto případů bylo několik. Zajímavé je to, že celých 30% se na výchově svého dítěte neshodne. Myslím si, že by rodiče měli vždy najít nějakou střední cestu, která vyhovuje oběma, a ne vychovávat dítě tak, že jeden rodič je ten hodný a ten druhý ne. Je také otázkou, zda opravdu celých 70% zastává stejný názor.

Otázka č. 10 – VYŽADUJETE PŘESNÉ A VČASNÉ SPLNĚNÍ ÚKOLŮ?

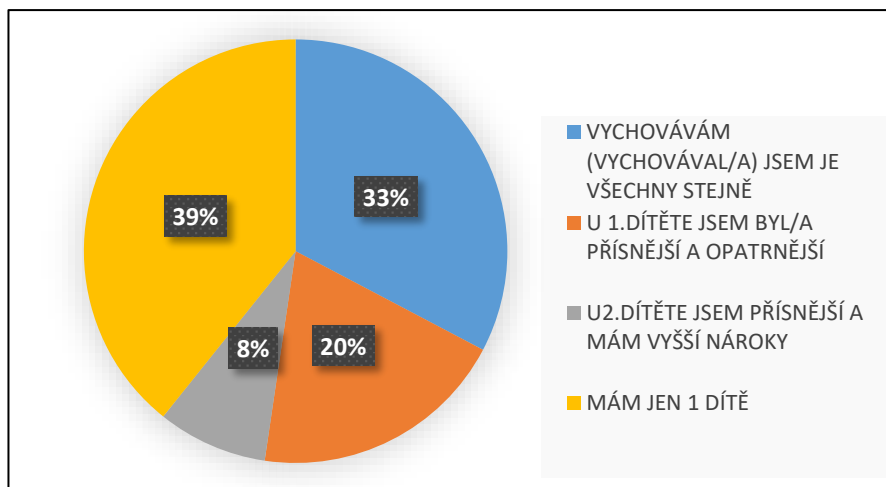
Graf č. 9

Otázka, zda respondenti vyžadují přesné a včasné splnění úkolů nabízela 3 možnosti. Nejčastěji respondenti odpovídali, že jsou ochotni ustoupit a udělat kompromis. Tento způsob mi přijde poněkud zvláštní, protože si dítě zvykne, že rodič jde a úkol splní za něj. Je zarážející, že pouhých 23% respondentů trvá na splnění úkolu, který dítěti zadali. Velká část těchto respondentů byly ženy. Muži velmi často volili odpověď, že splnění úkolů nekontrolují. Tento způsob mi přijde poněkud zvláštní, protože dítě si po čase zvykne, že rodič ustoupí a úkoly bude odsouvat záměrně.

Otázka č. 11 - POKUD MÁTE ALESPON 2 DĚTI, VYCHOVÁVÁTE JE ODLIŠNĚ?

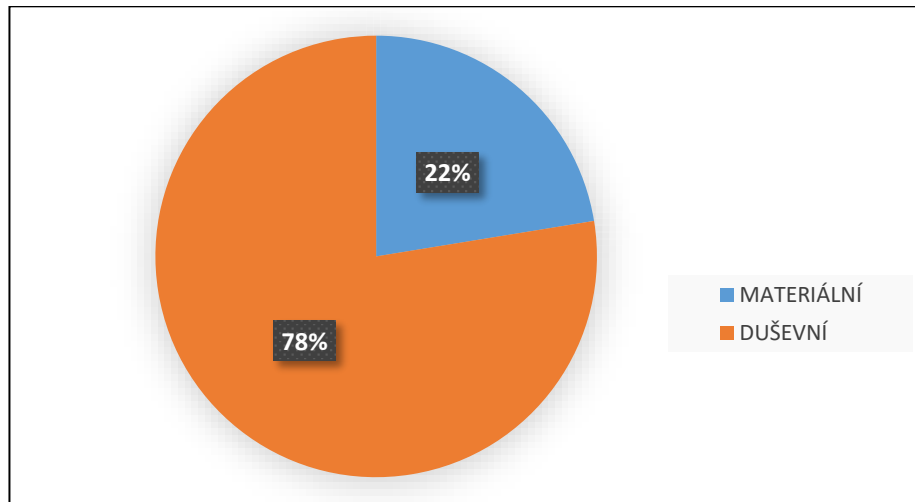
Graf č. 10

Předposlední otázka zjišťovala, zda respondenti, kteří mají více dětí, je vychovávají stejně nebo různě. U této otázky se nejčastěji vyskytovala odpověď, že respondent má pouze jedno dítě – 39% (42 respondentů). Předpokládala jsem, že většina respondentů vychovávala přísněji své první dítě, více lidí však odpovědělo, že své děti vychovávají stejně. Otázkou je, zda je opravdu vychovávají stejně, nebo mají pouze takový pocit. Myslím si, že není možné vychovávat děti stejně. U dalších dětí se do výchovy vždy promítnou zkušenosti z výchovy prvního dítěte, proto rodiče spoustu situací vnímají jinak, než když měli první dítě.

Otázka č. 12 - POUŽÍVÁTE ČASTĚJI ODMĚNY MATERIÁLNÍ NEBO DUŠEVNÍ POVAHY?

Graf č. 11

Poslední otázka byla zaměřena na odměny, konkrétně na to, zda respondenti používají více odměny materiální nebo duševní. Z grafu lze jasně vyčíst, že většina respondentů – 78% (83 respondentů) používá odměny duševní povahy, jako například pochvaly. Dá se tedy říci, že děti více ocení odměnu například ve formě pochvaly, než nějakou materiální. Pokud by tomu tak nebylo a rodiče zjistili, že duševní odměny na děti nefungují, pravděpodobně by přešli na používání odměn v materiální formě. Materiální odměny většinou volili muži, kdežto ženy uváděly spíše odměny duševní povahy. Pár respondentů zvolilo obě možnosti, ale u všech byly první možností duševní odměny.

4.7 Ověření správnosti hypotéz

K ověření správnosti hypotéz jsem si nejprve vytvořila tabulky empirických četností. Jako další krok jsem si ke každé hypotéze vytvořila nulovou hypotézu (H_0) a alternativní hypotézu (H_1). Protože jsem hypotézy počítala pomocí kontingenčních tabulek, bylo nutné si určit hladinu významnosti, tu jsem zvolila $\alpha=5\%$. Z tabulek empirických četností jsem si vytvořila tabulky teoretických četností a následně tabulky testového kritéria. Z těch jsem vypočítala testové kritérium (TK) a poté jsem v tabulkách našla kritickou hodnotu (KH). Na základě tohoto postupu byla hypotéza buď přijata, nebo zamítnuta.

Při vyhodnocování hypotéz jsem používala vzorečky pro testové kritérium a pro kritickou hodnotu.

Testové kritérium: $TK = \chi^2 = \sum_{\text{tabulka}} \frac{(\text{emp} \times \text{teor})^2}{\text{teor}} = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(\frac{N_{ij} - N_i + N_{ij}}{n} \right)^2}{\frac{N_i + N_{ij}}{n}}$

Kritická hodnota: $KH = \chi^2_{1-\alpha} (r-1) \times (s-1)$

H1: V současné výchově převažuje u rodičů do 35 let demokratický výchovný styl nad autoritářským.

$$H_0: P(X_i \cap Y_j) = P(X_i) \times P(Y_j)$$

$$H_1: P(X_i \cap Y_j) \neq P(X_i) \times P(Y_j)$$

Empirické četnosti

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM	CELKEM
DO 35 LET	17	9	28	54
NAD 35 LET	14	4	35	53
CELKEM	31	13	63	107

První hypotéza se zabývala tím, který výchovný styl převažuje u rodičů do 35 let. Předpokládala jsem, že převažuje demokratický styl nad autoritářským. Jako podklad jsem pro tuto hypotézu využila otázky číslo 2 a 7.

Teoretické četnosti

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM	CELKEM
DO 35 LET	15,644863	6,560749	31,7944	54
NAD 35 LET	15,355147	6,439255	31,205621	53
CELKEM	31	13	63	107

Testové kritérium

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM
DO 35 LET	0,117380	0,906900	0,452830
NAD 35 LET	0,119596	0,924014	0,461369

$$TK=2,982089$$

$$KH=5,99$$

Jelikož kritická hodnota vyšla vyšší než testové kritérium, alternativní hypotéza (H_1) se zamítá a přijímá se hypotéza nulová (H_0). **První hypotézu tedy zamítám**, což znamená, že neexistuje významný rozdíl mezi demokratickým a autoritářským stylem výchovy u rodičů do 35 let.

H2: Ženy zastávají spíše autoritářskou roli ve výchově, než muži.

H₀: $P(X_i \cap Y_j) = P(X_i) \times P(Y_j)$

H₁: $P(X_i \cap Y_j) \neq P(X_i) \times P(Y_j)$

Empirické četnosti

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM	CELKEM
ŽENA	15	8	47	70
MUŽ	14	5	18	37
CELKEM	29	13	66	107

Druhá hypotéza byla zaměřena na to, zda ženy zastávají ve výchově častěji roli autoritářskou, než muži. Předpokládala jsem, že ženy zastávají autoritářskou roli především proto, že jsou častěji s dětmi a snaží se je více vychovávat. Pro ověření této hypotézy jsem využila odpovědí na otázky číslo 1 a 7.

Teoretické četnosti

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM	CELKEM
ŽENA	18,971962	8,504673	43,17757	70
MUŽ	10,028037	4,495372	22,82243	37
CELKEM	29	13	66	107

Testové kritérium

	PŘÍKAZY	ŽÁDNÉ POŽADAVKY	SNAHA BÝT VZOREM
ŽENA	0,831568	0,029947	0,338392
MUŽ	1,573238	0,056678	1,018990

TK=3,848813

KH=5,99

Kritická hodnota vyšla větší, než testové kritérium, proto zamítám alternativní hypotézu (H₁) a přijímám hypotézu nulovou (H₀). To znamená, že i **druhá hypotéza je zamítnuta** a není přílišný rozdíl mezi muži a ženami v zastávání autoritářského přístupu.

H3: Rodiče ve věku 18-35 let mají s dětmi spíše přátelský vztah než autoritářský.

$$H_0: P(X_i \cap Y_j) = P(X_i) \times P(Y_j)$$

$$H_1: P(X_i \cap Y_j) \neq P(X_i) \times P(Y_j)$$

Empirické četnosti

	PŘÁTELSKÝ	NADŘAZENÝ	PODŘÍZENÝ	CELKEM
(17) 18-35	33	17	4	54
36-55	41	8	4	53
CELKEM	74	25	8	107

Ve třetí hypotéze jsem předpokládala, rodiče ve věku od 18 do 35 let mají s dětmi spíše přátelský vztah než autoritářský. Do kategorie 18-35 let jsem zařadila i jeden dotazník s odpovědí 17 let. K ověření hypotézy sloužily otázky 2 a 8.

Teoretické četnosti

	PŘÁTELSKÝ	NADŘAZENÝ	PODŘÍZENÝ	CELKEM
(17) 18-35	39,364495	12,616825	4,037384	54
36-55	36,654222	12,383183	3,962618	53
CELKEM	74	25	8	107

Testové kritérium

	PŘÁTELSKÝ	NADŘAZENÝ	PODŘÍZENÝ
(17) 18-35	1,029018	1,522746	0,000346
36-55	0,515241	1,551482	0,000352

$$TK=4,619185$$

$$KH=5,99$$

Kritická hodnota vyšla opět vyšší než testové kritérium, proto zamítám alternativní hypotézu (H_1) a přijímám hypotézu nulovou (H_0). **Hypotéza číslo 3 je tedy zamítnuta** a neplatí, že rodiče ve věku 18-35 let mají s dětmi spíše přátelský vztah než autoritářský.

H4: Při dosažení vzdělání s maturitou a vyššího u rodičů roste počet odměn duševní povahy a klesá počet hmotných odměn, než u rodičů s nižším vzděláním.

$$H_0: P(X_i \cap Y_j) = P(X_i) \times P(Y_j)$$

$$H_1: P(X_i \cap Y_j) \neq P(X_i) \times P(Y_j)$$

Empirické četnosti

	DUŠEVNÍ ODMĚNY	MATERIÁLNÍ ODMĚNY	CELKEM
ZŠ A BEZ MATURITY	13	6	19
MATURITA A VŠ	69	19	88
CELKEM	82	25	107

Čtvrtá hypotéza se zabývala vztahem mezi vzděláním a odměnami, konkrétně tím, zda lidé, kteří dosáhli vzdělání s maturitou a vyššího používají častěji odměny duševní místo materiálních. K této hypotéze jsem použila otázky číslo 5 a 12.

Teoretické četnosti

	DUŠEVNÍ ODMĚNY	MATERIÁLNÍ ODMĚNY	CELKEM
ZŠ A BEZ MATURITY	14,560750	4,439253	19
MATURITA A VŠ	67,439257	20,560749	88
CELKEM	82	25	107

Testové kritérium

	DUŠEVNÍ ODMĚNY	MATERIÁLNÍ ODMĚNY
ZŠ A BEZ MATURITY	0,167294	0,548725
MATURITA A VŠ	0,036120	0,118475

$$TK=0,870614$$

$$KH= 3,84$$

U hypotézy číslo 4 vyšla kritická hodnota opět vyšší, než testové kritérium, proto alternativní hypotézu (H_1) zamítám a nulovou hypotézu (H_0) přijímám. **Čtvrtá hypotéza se nepotvrzuje.**

H5: První dítě bývá vychovááno přísněji a důkladněji než druhé.

H₀: $P(X_i \cap Y_j) = P(X_i) \times P(Y_j)$

H₁: $P(X_i \cap Y_j) \neq P(X_i) \times P(Y_j)$

Empirické četnosti

	JEN 1 DÍTĚ	STEJNĚ	U 1. PŘÍSNĚJŠÍ	U 2. PŘÍSNĚJŠÍ	CELKEM
1 DÍTĚ	41	-	-	-	41
2 A VÍCE	-	36	22	8	66
CELKEM	41	36	22	8	107

Poslední hypotéza byla zaměřena na to, zda jsou obě děti vychovávány stejně. Předpokládala jsem, že přísněji bývá vychovááno první dítě a rodiče jsou u něho opatrnější. K testování hypotézy jsem využila data z otázek číslo 4 a 11.

Teoretické četnosti

	JEN 1 DÍTĚ	STEJNĚ	U 1. PŘÍSNĚJŠÍ	U 2. PŘÍSNĚJŠÍ	CELKEM
1 DÍTĚ	15,710281	13,794393	8,429906	3,065420	41
2 A VÍCE	25,289721	22,205609	13,570094	4,934579	66
CELKEM	41	36	22	8	107

Testové kritérium

	JEN 1 DÍTĚ	STEJNĚ	U 1. PŘÍSNĚJŠÍ	U 2. PŘÍSNĚJŠÍ
1 DÍTĚ	40,710276	13,794393	8,429906	3,065420
2 A VÍCE	25,289721	8,569233	5,236759	1,904276

TK=106,999984

KH=7,81

U poslední hypotézy vyšla kritická hodnota menší, než testové kritérium, proto přijímám alternativní hypotézu (H₁) a zamítám hypotézu nulovou (H₀). Potvrdil se tedy můj předpoklad, že první dítě bývá vychovááno přísněji a opatrněji, než dítě druhé nebo další. **Pátá hypotéza se potvrdila.**

4.8 Závěr výzkumného šetření

Dotazník jsem rozdala 120 respondentům, ale vrátilo se mi jich pouze 107 vyplněných. Nemusel jsem vyřadit žádný, protože byly všechny vyplněny správně.

Nejvíce odpovídaly ženy, mužů bylo pouze 35%. Respondenti, kteří mi vyplnili dotazník, byli převážně starší 35 let, nejvyšším věkem byl věk 53 let. Všichni respondenti měli alespoň jedno dítě, protože při rozdávání dotazníku jsem cílila právě na ně, 61% respondentů mělo dvě a více dětí, což potvrzuje, že si lidé stále pořizují alespoň 2 děti. Nejvíce respondentů uvedlo, že jejich nejvyšším dosaženým vzděláním je střední s maturitou a nejméně bylo respondentů se základním vzděláním, dále 50% respondentů uvedlo, že pracuje a dítě je buď ve škole, nebo ve školce. Rodiče, kteří jsou s dětmi doma, jsou převážně ženy. V otázce, kde jako odpovědi byly uvedeny definice výchovných stylů, nejvíce respondentů zvolilo možnost, která zastupovala výchovný styl demokratický. Druhou nejčastější odpovědí byl autoritářský výchovný styl. Nejvíce respondentů uvedlo, že se svým dítětem mají přátelský vztah, a že s druhým rodičem zastávají stejný názor na výchovu. U této otázky mě překvapilo, že někteří rodiče odpověděli různě, v případě, že na dotazník odpovídali oba rodiče. V otázce zaměřené na splnění úkolů je většina rodičů ochotná udělat kompromis a ustoupit. Lidé, kteří mají více dětí, uváděli, že je vychovávali všechny stejně, druhou nejčastější odpovědí bylo, že první dítě vychovávali přísněji a opatrněji. Tuto odpověď jsem na začátku výzkumu očekávala nejčastěji. V poslední otázce týkající se odměn, byla nejčastěji volena možnost duševních odměn, což mě nepřekvapilo. Předpokládala jsem, že většina respondentů zvolí tuto možnost.

Ověřovala jsem 5 stanovených hypotéz, z nichž se potvrdila pouze jedna, že první dítě bývá vychováváno přísněji a opatrněji, než další děti. Ostatní hypotézy byly zamítnuty, protože u všech vyšla kritická hodnota vyšší, než testové kritérium.

První hypotéza, kterou jsem musela zamítnout, byla zaměřena na to, zda u rodičů do 35 let převažuje spíše demokratický výchovný styl nad autoritářským. Pro ověření hypotézy jsem používala otázku, která byla zaměřená na věk, a otázku ohledně stylu výchovy. Z výsledných dat průzkumu vyplývá, že rozdíl není příliš patrný. Rozdíly mezi odpověďmi, která zastupovala demokratický styl, a odpověďmi, která definovala styl autoritářský, byly malé.

Druhá hypotéza se zabývala tím, jestli ženy zastávají spíše autoritářskou roli ve výchově, než muži. Tato hypotéza byla také zamítnuta, protože rozdíl, mezi ženami a muži byl téměř zanedbatelný.

Třetí hypotéza byla opět zamítnuta. Zkoumala, zda rodiče ve věku 18-35 let mají s dětmi spíše přátelský vztah než autoritářský. Ačkoli to zpočátku vypadalo, že hypotéza bude potvrzena, nakonec jsem ji musela zamítnout. Spousta respondentů označila přátelský vztah, ale nebylo to vázané na věk.

Předposlední hypotéza sloužila ke zjištění, zda při dosažení vzdělání s maturitou a vyššího u rodičů roste počet odměn duševní povahy a klesá počet hmotných odměn, než u rodičů s nižším vzděláním. Rodiče často používají spíše duševní odměny, ale nesouvisí to s jejich dosaženým vzděláním. Čtvrtou hypotézu jsem také musela zamítnout.

Poslední hypotéza byla jako jediná přijata. Zaměřovala se na to, zda první dítě bývá vychovááno přísněji a důkladněji než druhé. Vzhledem k tomu, že byla hypotéza přijata, potvrdilo se, že rodiče vychovávají své první dítě opatrněji a přísněji, než své další děti.

Závěr

Cílem této práce s názvem Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů, bylo zjistit převažující výchovný styl u současných rodičů. Předpokládala jsem, že většina rodičů zastává výchovný styl demokratický. Dále jsem se zaměřila na to, zda autoritativnější roli ve výchově zastávají ženy, jaké jsou používané odměny, zda s výchovou souvisí vzdělání a zda oba rodiče zastávají stejný názor na výchovu.

Z výzkumu vyplývá, že velká část respondentů zastává demokratický výchovný styl, nepotvrdila se však hypotéza, že by převažoval u rodičů do 35 let nad stylem autoritářským. Osobně si myslím, že většina rodičů kombinuje všechny výchovné styly a nepoužívá pouze jeden. Někteří respondenti zvolili možnost, že zastávají výchovný styl liberální a své dítě nijak neomezují. Tento styl může být prospěšný v tom, že rozvíjí kreativitu a samostatnost dítěte, ale vzhledem k tomu, že v tomto stylu prakticky neexistují nějaké normy nebo pravidla, může si dítě připadat ztracené a zmatené. Myslím si, že dítě vychovávané tímto stylem má problémy uznávat jakoukoliv autoritu, protože není na něco takového zvyklé. Dále je z výzkumu patrné, že velká část rodičů má se svými dětmi přátelský vztah. Osobně si myslím, že to není tak úplně možné. Vždy je ve vztahu mezi dítětem a rodičem jasné, že rodič je nadřazený a dítě by ho mělo poslouchat. Proto si myslím, že přátelský vztah existuje, pokud nedochází k řešení žádných problémů. Výzkum prokázal, že výchova je individuální záležitostí a každý ji vnímá jinak bez ohledu na věk a pohlaví. Velká část rodičů uvedla, že se na výchově svých dětí neshodne. Podle mého názoru by v očích dítěte měli oba rodiče mít alespoň podobnou pozici, proto by se měli dohodnout, jakým způsobem chtějí dítě vychovávat. Zajímalo by mě, zda rodiče, kteří uváděli, že se ve výchově shodnou, se opravdu shodnou. Trochu mě překvapilo, že tolik lidí se ve výchově shodne. Předpokládala jsem, že je poněkud běžné, že se rodiče většinou ve výchově rozcházejí a mají rozdílné názory, už kvůli tomu, že pokud je jeden rodič s dítětem doma, má na něj pravděpodobně jiné požadavky než rodič, který tráví s dítětem méně času. V rámci výzkumu se mi potvrdil můj předpoklad, že první dítě bývá vychováváno přísněji a především opatrněji, než děti další. Myslím si, že je tomu tak především proto, že u prvního dítěte je pro rodiče vše nové, kdežto u dalších dětí už má zkušenosti.

Díky této bakalářské práci jsem získala odpovědi na otázky, které mě už dlouho zajímaly, a alespoň trochu si mohla přiblížit, jak současní rodiče pohlíží na výchovu svých dětí. Výzkum byl velmi zajímavý a získala jsem spoustu cenných informací nejen v oblasti studijní, ale zasahující i do osobního života.

Seznam použité literatury

CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984.

ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2011, 978-80-247-2993-0.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

FIALOVÁ, Ludmila, Dana HAMPLOVÁ, Milan KUČERA a Simona VYMĚTALOVÁ. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 80-85850-87-7.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, 978-80-247-2798-1.

HAVLÍK, Radomír, Věra HALÁSZOVÁ a Jiří PROKOP. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996, 80-86039-10-2.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-138-X.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. ISBN 80-86429-58-X.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník I*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998, 80-86633-21-7.

Další zdroje

Neberme deťom istotu. *Denník Postoj* [online]. 2017 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <https://www.postoj.sk/22257/neberme-detom-istotu>

Sekundární zdroje

ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-173-7.

KATUŠČÁK, Dušan, Barbora DROBÍKOVÁ a Richard PAPÍK. *Jak psát závěrečné a kvalifikační práce: jak psát bakalářské práce, diplomové práce, dizertační práce, specializační práce, habilitační práce, seminární a ročníkové práce, práce studentské vědecké a odborné činnosti, jak vytvořit bibliografické citace a odkazy a citovat tradiční a elektronické dokumenty*. Nitra: Enigma, c2008. ISBN 978-80-89132-70-6.

Seznam grafů a tabulek

<u>Graf č. 1</u>	32
<u>Tabulka č. 1</u>	32
<u>Graf č. 2</u>	33
<u>Graf č. 3</u>	33
<u>Graf č. 4</u>	34
<u>Graf č. 5</u>	35
<u>Graf č. 6</u>	35
<u>Graf č. 7</u>	36
<u>Graf č. 8</u>	37
<u>Graf č. 9</u>	38
<u>Graf č. 10</u>	39
<u>Graf č. 11</u>	40

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník

Dobrý den,

tímto bych Vás chtěla požádat o spolupráci na svém výzkumu, který bude sloužit k vypracování bakalářské práce. Studuji na Univerzitě Pardubice, obor Humanitní studia. Součástí ukončení studia je bakalářská práce, pro kterou jsem si zvolila téma „Rodičovství a výchova z pohledu současných rodičů“.

Ráda bych Vás poprosila o pravdivé vyplnění dotazníku, který Vám nezabere více než 10 minut. Veškeré odpovědi jsou anonymní a výsledky budou vždy zveřejněny jako celek.

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas.

Michaela Růžicková

1. Pohlaví

- a) Žena
- b) Muž

2. Uved'te Váš věk

.....

3. Máte alespoň jedno dítě, kterému je minimálně 1 rok?

- a) Ano
- b) Ne

4. Máte více dětí?

- a) Jen 1
- b) 2 a více

5. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Základní
- b) Střední bez maturity / vyučen
- c) Střední s maturitou
- d) Vysokoškolské

6. Jste s dítětem doma nebo pracujete?

- a) Jsem doma s dítětem
- b) Pracuji, dítě je s druhým rodičem
- c) Pracuji a dítě je ve školce/škole

7. Jak své dítě vychováváte?

- a) Používám příkazy a přímé požadavky; tresty; často používám „musíš“, „nesmíš“
- b) Nemám na dítě téměř žádné požadavky; nechávám dítěti volnost
- c) Snažím se být dítěti vzorem; dávám mu možnost se „svobodně rozhodnout“

8. Jaký je podle Vás Váš vztah s dítětem?

- a) Spíše přátelský
- b) Spíše nadřazený dítěti
- c) Spíše podřízení dítěti

9. Zastáváte s matkou/otcem dítěte stejný názor na výchovu?

- a) Ano
- b) Ne

10. Vyžadujete přesné a včasné splnění úkolů?

- a) Ano, trvám na tom.
- b) Splnění úkolů nekontroluji
- c) Jsem ochotný/á ustoupit a udělat kompromis

11. Pokud máte alespoň 2 děti, vychováváte je odlišně?

- a) Vychovávám (vychovával/a) jsem je všechny stejně
- b) U 1. dítěte jsem byl/a přísnější a opatrnější
- c) U 2. dítěte jsem přísnější a mám vyšší nároky
- d) Mám jen 1 dítě

12. Používáte častěji odměny materiální nebo duševní povahy?

- a) Materiální (hračky, sladkosti...)
- b) Duševní (pochvala...)